

Uticaj pridruženja Srbije Evropskoj uniji na njenu spoljnotrgovinsku politiku

Septembar 2016. godine

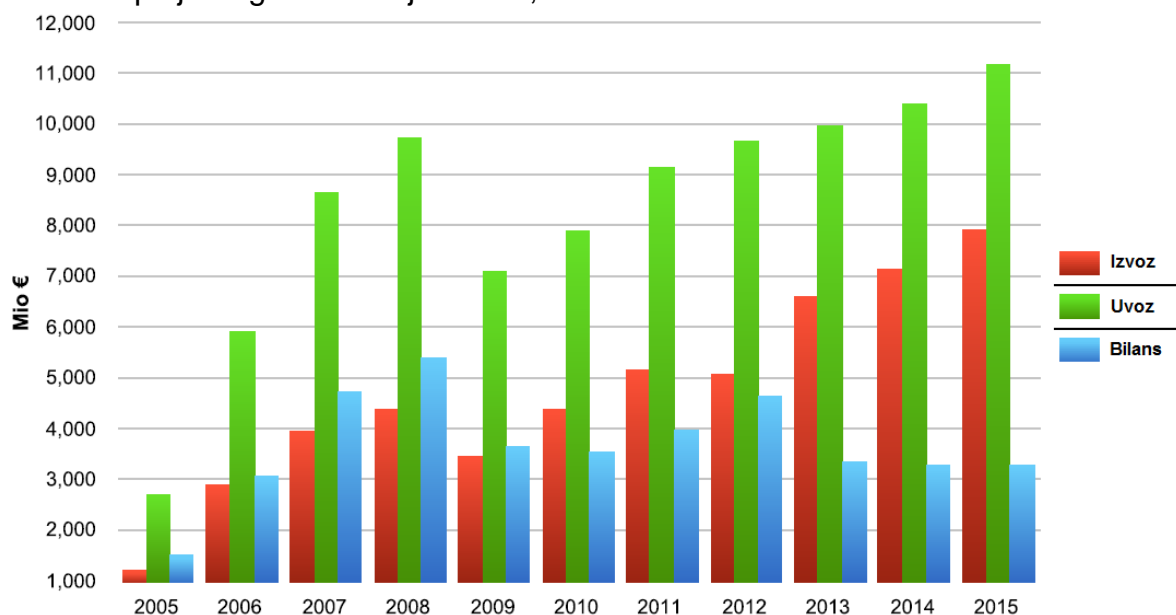
UTICAJ PRIDRUŽENJA SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI NA NJENU SPOLJNOTRGOVINSKU POLITIKU

UVOD

Srbija ima slobodu u kreiranju i izvršenju svoje spoljnotrgovinske politike, kojom reguliše odnose sa drugim državama sveta u oblasti međunarodne trgovine. Ali ovu slobodu ograničavaju svi sporazumi koje Srbija zaključuje u oblasti preferencijalne spoljne trgovine, bili oni bilateralni, regionalni ili multilateralni. Ovo svesno ograničavanje autonomije u oblasti vođenja spoljnotrgovine se preduzima jer i zemlje partneri takođe ograničavaju svoju primenu instrumenata spoljnotrgovinske politike prema Srbiji. Najznačajniji spoljnotrgovinski sporazumi su oni sa značajnim zemljama partnerima u spoljnoj trgovini Srbije.

Najznačajniji i dominantan spoljnotrgovinski partner Srbije je Evropska unija (EU) na koju otpada preko pola ukupnog izvoza i ukupnog uvoza naše zemlje. Zbog toga je značajno opredeljenje Srbiji da se priključi ovoj regionalnoj integraciji, i to je definisala kao svoje strateško opredeljenje u spoljnoj politici. Srbija ostvaruje stalne spoljnotrgovinske deficite u trgovini sa EU, kao značajno razvijenijim i konkurentnijim partnerom. Ali pozitivno je da od primene preferencijala za Srbiju od 2003. godine izvoz u EU takođe veoma dinamično raste, i da je 2015. godine prevazišao nivo od 11 milijardi EUR.

Slika 1: Spoljna trgovina Srbije sa EU, 2005-2015

Izvor: Internet, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/august/tradoc_140028.pdf

Teorije regionalne ekonomske integracije sugerišu da će zemlja imati više koristi od regionalne ekonomske integracije ukoliko značajno trguje sa njom i pre njenog učlanjenja, jer će efekti skretanja trgovine biti manji.²

¹ Član Užeg stručnog tima Nacionalnog konventa o priključenju EU i član Nadzornog odbora EPuS. Profesor međunarodne trgovine i Šef Katedre za međunarodne ekonomske odnose, Univerzitet u Beogradu Ekonomski fakultet, mail: bjelic@ekof.bg.ac.rs.

² Više u: Richard G. Lipsey "The Theory of Customs Unions: A General Survey" The Economic Journal, no. 52, 1960, pp. 496-513.

Evropska unija (EU) predstavlja dominantnu regionalnu ekonomsku integraciju na Evropskom kontinentu, koja okuplja 28 zemalja u svom članstvu. EU je visoko trgovinski povezana integracija (tzv. trgovinski blok). U svom razvoju EU je prošla sve nivoe regionalnog ekonomskog integrisanja, od zone slobodne trgovine do parcijalne ekonomske unije. Oličenje ovako visokog stepena trgovinske povezanosti članica EU je Zajednička spoljnotrgovinska politika (Common Trade Policy - CTP³). To podrazumeva da kada se učlani u EU zemlja članica ne može biti članica neke druge regionalne ekonomske integracije i svoj spoljnotrgovinski režim mora uskladiti sa spoljnotrgovinskim režimom EU.

Srbija se nalazi na putu ka članstvu u EU. Prvi ozbiljan korak na ovom putu je bilo dobijanje statusa kandidata. Spoljnotrgovinski režim između Srbije i Evropske unije danas reguliše sporazum o stabilizaciji i pridruženju (stabilisation and association agreement)⁴ koji je od 2014. godine uspostavio zonu slobodne trgovine između Srbije i EU. Iako je sporazum potpisan 2008. godine Srbija je imala prelazni period od 6 godina da primeni odredbe sporazuma o stabilizaciji i pridruženju EU. EU je nešto kasnije odobrila sporazum dok je Srbija odmah počela da ga primenjuje. Iako je zvanično ovaj sporazum stupio na snagu 2013. godine

Od 2000. godine Evropska unija je jednostrano odobrila autonomne trgovinske mere⁵ (Autonomous trade measures – ATMs)⁶ zemljama Zapadnog Balkana u sklopu njihovog približavanja EU. Ovim merama predviđa se ukidanje carina i kvota od strane EU za pristup njenom tržištu za većinu proizvoda, samo mali broj strateških proizvoda je isključen, kao što su vino, neke vrste teletine i ribe za, koje su određene preferencijalne kvota-carine. Srbija je koristila ove mere od 2003. godine pa sve do kraja 2015. godine. Ove mere su uvele asimetrične trgovinske koncesije u korist Srbije, i drugih Zapadnobalkanskih privreda, ali su one kao jednostrane privremene i nesigurne. Potpisivanjem sporazuma o stabilizaciji i pridruženju Srbija je u obavezi da obezbedi EU recipročne trgovinske koncesije, i na taj način se uvodi simetrija u spoljnotrgovinske odnose Srbije i EU. Ali ovaj sporazum predstavlja dugoročniji i sigurniji ugovorni odnos, sa integrativnim elementima. Osim ovog sporazuma Srbija je, u oblasti spoljne trgovine, zaključila sa EU i Sporazum o tekstilu i sporazum o trgovini šećerom.

1. Izmene spoljnotrgovinskog režima Srbije po učlanjenju u EU

Najznačajnija promena u spoljnotrgovinskoj politici Srbije će doći sa članstvom u EU. Onoga dana kada Srbija postane članica EU moraće da primenjuje sve tekovine Zajedničke spoljnotrgovinske politike EU. Ovo se odnosi kako na trgovinske odnose sa zemljama članicama EU tako i na režim trgovine sa trećim državama, zemljama van EU. U pogledu trgovine u okviru EU Srbija će danom članstva postati najpre deo carinske unije za poljoprivredne i industrijske proizvode EU i carinska teritorija Srbije

³ Ispravnije je koristiti termin Common Trade Policy jer on označava regulisanje odnosa u spoljnoj trgovini EU, kao što i navodi EU Komisija (<http://ec.europa.eu/trade>). Iako se u Rimskom sporazumu o osnivanju EEZ pominje Common Commercial Policy, termin Commercial Policy se u engleskom jeziku uglavnom odnosi na unutrašnju trgovinu, u EU na trgovinu na jedinstvenom evropskom tržištu.

⁴ Internet, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/key_document/saa_en.pdf.

⁵ Potpun naziv je: Exceptional trade measures for countries and territories participating in or linked to the European Union's Stabilisation and Association process.

⁶ REGULATION (EU) No 1336/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 December 2011 amending Council Regulation (EC) No 1215/2009 introducing exceptional trade measures for countries and territories participating in or linked to the European Union's Stabilisation and Association process, Internet, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:347:0001:0006:EN:PDF>.

će postati deo carinske teritorije EU, i jedinstven subjekt u međunarodnoj trgovini. To je u pogledu regionalne integracije Srbije u EU mnogo značajniji, viši, stepen integracije.

Ali osim carinske unije Srbija će u trenutku pridruženja u EU uspostaviti potpunu slobodu tokova kapitala između zemalja u EU, mada će verovatno sloboda kretanja radne snage biti odložena za neke članice EU. Na taj način Srbija će postati deo EU koji je integrisan na nivou parcijalnog zajedničkog tržišta. Sve nove članice, pa ni Srbija, ne mogu odmah da se kvalifikuju za monetarnu uniju, pa će uvođenje evra u Srbiju nastupiti u nekom budućem periodu posle datuma učlanjenja Srbije u EU. Moguće je da će postojati još neka ograničenja u članskim pravima Srbije, što vidimo u iskustvu Istočnoevropskih zemalja koje su se već učlanile u EU, a koja se ogledaju u korišćenju sredstava iz evropskog budžeta (subvencije i slično).

Srbija kao i druge zemlje članice EU dobiće svoje mesto u proizvodnom i trgovinskom sistemu EU, koji je zaštićen u znatnoj meri od inostrane konkurencije. U tako kreiranom spoljnotrgovinskom okruženju Srbija će moći da se specijalizuje za određene vrste proizvodnje i da razvija sektore svoje privrede u skladu sa podelom rada i industrijskom specijalizacijom uspostavljenom u EU. Optimizacija kretanja faktora proizvodnje će se obavljati ne više na nacionalnom nivou već na regionalnom nivou, ali ne na međunarodnom nivou jer spoljnotrgovinski režim štiti zemlje unutar EU od inostrane konkurencije. Tako na primer iako zemlja članica EU nije konkurenta u proizvodnji i trgovini određenim proizvodom na svetskom tržištu, ona će proizvoditi i trgovati tim proizvodom unutar Jedinstvenog tržišta EU ako postoji dovoljan nivo zaštite definisan u spoljnotrgovinskom režimu EU koji štiti od inostrane konkurencije. Jedinu konkurenciju u tom pogledu predstavljaju proizvođači te robe iz EU. Srbija u ovako kompleksnom trgovinskom sistemu mora naći svoju proizvodnu nišu.

Ali Zajednička spoljnotrgovinska politika EU je značajna jer ona definiše i režim trgovine članica EU sa zemljama nečlanicama. Značajan segment primene ove politike je Zajednička eksterna carinska tarifa EU (Common External Tariff) koja će od momenta učlanjenja Srbije u EU definisati carinski režim u spoljnotrgovinskim odnosima Srbije sa zemljama koje nisu članice EU. Drugi propisi EU, kao propisi o trgovinskim barijerama, definišu i necarinski režim trgovine. Kada Srbija postane članica EU ona mora preneti na EU nadležnosti u kreiranju i izvršenju spoljnotrgovinske politike. To će podrazumevati raskidanje svih spoljnotrgovinskih ugovora koji nisu u skladu sa režimom EU i istupanje iz članstva u ostalim regionalnim ekonomskim integracijama. Zbog toga Srbija neće moći biti članica zone slobodne trgovine koju kreira sporazum CEFTA 2006, ali će morati da raskine i niz bilateralnih trgovinskih ugovora.

Srbija je trenutno korisnik međunarodne razvojne pomoći (Official Development Assistance – ODA) i primalac tehničke pomoći kao zemlja u razvoju. EU je najveći donator međunarodne pomoći Srbiji. Kada Srbija postane članica EU ona će dobiti tretman razvijene zemlje i očekivaće se da i ona dodeljuje pomoć manje razvijenim zemljama. Takođe, Srbija je trenutno korisnik Opšteg sistema preferencijala (Generalised System of Preferences – GSP) nekoliko razvijenih privreda, kao EU, SAD i Japana. Kada postane članica EU Srbija će morati da uzme učešće u Opštem sistemu preferencijala EU, što znači da će ona morati da ponudi dodatna sniženja carina zemljama u razvoju. Ovo će imati značajnog uticaja na spoljnotrgovinski režim Srbije.

Perspektiva članstva u EU značajno utiče i na naše buduće članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO), ako naše trgovinske koncesije koje smo ponudili radi pristupanja WTO budu liberalniji od spoljnotrgovinskog režima EU, našim

učlanjenjem u EU biće neophodno da EU daje dodatne koncesije kako bi se naš režim pooštrio prema drugim članicama WTO i uskladio sa spoljnotrgovinskim režimom EU. Ovakav slučaj se već desio kod učlanjenja Estonije u EU.⁷

U nedavnim istraživanjima potvrdili smo hipotezu da sve dublja integracija zemalja istočne evrope u EU dovodi do rasta njihovog izvoza ka ostalim članicama EU, jer sa sobom nosi mnogo značajnije preferencije. Sto se tiče zemalja Zapadnog Balkana, koje su tek na početku svog puta ka EU utvrđena je pozitivna veza između približavanja EU i rasta njihovog bilateralnog izvoza. Ali zanimljivo je da je značajniji rast izvoza zemalja Zapadnog Balkana ka EU zabeležen u periodu postojanja autonomskih trgovinskih mera EU nego u periodu stupanja na snagu sporazuma o stabilizaciji i pridruženju, što govori o trgovinskoj konkurentnosti zemalja Zapadnog Balkana na tržištu EU.⁸ Ove zemlje moraju značajnije da poboljšaju svoju konkurentnost kako bi ispunile uslove za Jedinствeno tržište EU i opstale na njemu.

2. Osnove zajedničke spoljnotrgovinske politike EU

Ugovora iz Rima o stvaranju Evropske ekonomske zajednice (EEZ) iz 1957. godine predstavlja najznačajniju osnovu spoljnotrgovinskog povezivanja na evropskom kontinentu. U tom ugovoru se čvršće trgovinsko povezivanje zemalja osnivača EEZ i uspostavljanje najpre carinske unije, a kasnije i zajedničkog tržišta. Carinska unija je u potpunosti ostvarena, kompletirana, 1968. godine čime je EU ušla u više nivoe regionalne integracije. Ovi procesi su imali značajan uticaj na međusobnu trgovinu zemalja članica EEZ, jer su uklonili većinu prepreka u njihovoj međusobnoj trgovini.

Ali Ugovor iz Rima kojim je osnovana EEZ je imao i značajan uticaj na definisanje trgovinskih odnosa između zemalja članica EEZ, tada njih 6 (EEZ-6), što je oličeno u uspostavljenoj Zajedničkoj spoljnotrgovinskoj politici EU. Prvi korak kreiranja te politike bilo je uvođenje Zajedničke eksterne carinske tarife. Zajednička spoljnotrgovinska politika EU uspostavljena je članovima 131-134 Rimskog Ugovora o osnivanju EEZ. Ovim članovima se sva ovlašćenja za kreiranje i izvršenje ove politike sa država članica EEZ prenose na institucije EEZ. Iako je bilo nekih dilema po ovom pitanju one su razrešene presudom Evropskog suda pravde iz 1971. godine koja govori da samo organi EEZ su nadležni za Zajedničku spoljnotrgovinsku politiku.

U sprovođenju ove politike danas učestvuju institucije EU - Savet EU, Evropski parlament i Evropska komisija. Inicijative dolaze od Evropske komisije, o njima odlučuju Savet i Parlament, i kada donesu odluku dostavljaju odluku na izvršenje komisiji. Komunikacija između glavnih institucija EU u vezi sa Zajedničkom spoljnotrgovinskom politikom obavlja se preko jednog fokusnog, pomoćnog, organa koji se naziva Komitet 133 (The 133 Committee). Ovaj organ predstavlja radnu grupu Saveta EU koji treba da pomaže Komisiji u izvršavanju dužnosti vezanih za Zajedničku spoljnotrgovinsku politiku, a svaka država članica EU ima po jednog predstavnika u ovom Komitetu.⁹

⁷ Više u: Predrag Bjelić "Značaj učlanjenja Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju za proces pregovora Srbije sa Evropskom unijom" Policy Paper 3/2015, Istraživački forum, Evropski pokret u Srbiji, Beograd.

⁸ Radmila Dragutinovic-Mitrovic and Predrag Bjelic "Trade Regimes and Bilateral Trade in the EU Enlargement Process: Focus on the Western Balkans" Acta Oeconomica, (2015), vol. 65/2, pp. 249-270.

⁹ Više u: Predrag Bjelić "Model spoljnotrgovinske politike Evropske unije" *Ekonomski anali*, Beograd, God. XLIV, Januar-mart 2003, br. 156, str. 131-147.

Osim Ugovora iz Rima o osnivanju EEZ postoji i veliki broj podzakonskih akata koji regulišu spoljnotrgovinski režim EU. U pogledu režima izvoza¹⁰ opšte je pravilo da je izvoz iz EEZ, sada EU, u treće zemlje slobodan i nije podložan kvantitativnim ograničenjima. Ovaj princip se odnosi na sve industrijske i poljoprivredne proizvode koji su navedeni u Ugovoru iz Rima o osnivanju EEZ. Jedina odstupanja od ovog opšte prihvaćenog principa su dopuštena u slučajevima kada države članice EEZ žele zaštititi javni moral, bezbednost stanovništva i slične kategorije.

Pravilima kojima je uveden jedinstveni režim izvoza EU predviđeno je da se mogu uvoditi zaštitne mere (protective measures) kako bi se izbegli poremećaji na jedinstvenom tržištu EU, usled nestašice određenih egzistencijalnih proizvoda ili kako bi se sprovele obaveze koje je EU preuzela u međunarodnim sporazumima. U slučaju ozbiljnih poremećaja na tržištu država članica EU je dužna da obavesti Komisiju, koja će o ovim informacijama obavestiti ostale države članice EU i organizovati konsultacije po ovom pitanju. Kada se konstatuju ozbiljni poremećaji Savet EU, će na predlog Komisije, doneti odluku o zaštitnim merama. Ove mere mogu biti ograničene na izvoz robe u određene zemlje ili na izvoz robe iz pojedinih regiona EU. Država članica koja je prijavila ozbiljne poremećaje na tržištu može uveti privremenu zaštitnu meru, ako su poremećaji toliko ozbiljni, koja će važiti dok Savet EU ne donese odgovarajuće mere.

Opšta pravila vezana za uvoz u EU usvojena su 1994. godine¹¹ i nekoliko puta su izmenjena. Ovim pravilima se, u načelu, uvodi princip da je uvoz slobodan iz svih trećih zemalja u Uniju, uz mogućnost korišćenja odgovarajućih zaštitnih mera. Zaštitne mere se uvode samo posle odgovarajuće procedure koje sprovode organi Unije. Nakon prijave jedne od država članica da je došlo do naglog smanjenja izvoza proizvoda iz Unije u neku određenu zemlju, Komisija organizuje konsultacije država članica EU o ovom pitanju. Ako se na ovim konsultacijama postigne saglasnost da postoje osnovani razlozi pokreće se istražna procedura da se utvrdi precizno stvarno stanje. Ako se u ovoj istražnoj proceduri dokaže da je bilo narušavanja slobodnog uvoza koje može da izazove nestabilnost na Jedinstvenom tržištu i izazove značajnu štetu proizvođačima u Uniji, Komisija predlaže Savetu EU da se usvoje ili mere nadzora (surveillance measures) ili zaštitne mere (safeguard measures). Ova pravila se ne odnose na proizvode za koje važi specijalni (sektorski) režim koji propisuje svaka država članica EU ponaosob, kao za poljoprivredne proizvode, tekstilne proizvode i slično.¹²

Pravnu osnovu utvrđivanja spoljnotrgovinskog režima EU predstavljaju i bilateralni i multilateralni trgovinski ugovori kojima EU pristupa i koji predviđaju uvođenje preferencijalnih uslova trgovine za zemlje potpisnice, čime se uvodi režim koji je povoljniji od opšteg – MFN režima trgovine. Takođe, EU nekada donosi i jednostrane akte kojima liberalizuje trgovinu sa određenim zemljama, koje ne moraju da uzvrate recipročnim i simetričnim trgovinskim koncesijama, kao što su režimi koji važe za zemlje u razvoju (ZUR) i zemlje buduće članice EU sa Zapadnog Balkana.

3. Carinski režim EU

Opšti carinski režim EU koji je definisan Zajedničkom eksternom carinskom tarifom EU ali i nizom spoljnotrgovinskih sporazuma koja je EU zaključila. EU je veoma

¹⁰ Regulativa Saveta br. 2603/69 od 20. decembra 1969. kojim se uspostavljaju zajednička pravila za izvoz (Službeni list EZ, Special edition: Series I, Chapter 1969(II), P. 0590).

¹¹ Pravilo Saveta br. 3285/94 od 22. decembra 1994. o opštim pravilima uvoza kojim se opoziva Odluka br 518/94 (Službeni List EZ L 349, 31.12.1994, str. 53–70).

¹² Više u: Predrag Bjelić "Spoljnotrgovinski režim Evropske unije" *Evropsko zakonodavstvo*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, broj 15-16/06, str. 7-12.

liberalan, mereno prosečnom carinskom stopom. Prema podacima Svetske trgovinske organizacije (WTO) prosečna prosta primenjena carinska stopa, prema carinskoj tarifi iz 2014. godine, je iznosila 5,3%, dok je prosečna ponderisana primenjena carinska stopa znatno niže i iznosila je 3,6%. Ovo nam pokazuje da se znatan deo spoljnotrgovinskih tokova između EU i ostatka sveta odvija po nižim carinskim stopama, jer se kao ponderi pri izračunavanju prosečne ponderisane primenjene carinske stope koriste podaci o vrednosti spoljne trgovine određenim proizvodom. Neophodno je primetiti da se značajno razlikuju prosečne stope u spoljnoj trgovini poljoprivrednim proizvodima i u trgovini industrijskim proizvodima. Prosečna prosta primenjena carinska stopa u trgovini poljoprivrednim proizvodima je iznosila preko 12,2%, dok je ponderisana stopa iznosila čak 22,3%. Ove stope za industrijske proizvode su iznosile tek 4,2% odnosno 2,3%, respektivno.

Tabela 1: Prosečne carinske stope opšteg i WTO režima Evropske unije

Prosečna carinska stopa	Svi proizvodi	Poljoprivredni proizvodi	Industrijski proizvodi
Prosta primenjena	5,3	12,2	4,2
Ponderisana primenjena	3,6	22,3	2,3
Prosta vezana u WTO	5,0	12,5	3,9

Izvor: WTO, World Tariff Profiles 2015, Geneva, 2015, p.75.

Ali opšti carinski režim EU, koji kreiraju carinske stope koje EU primenjuje u svojoj carinskoj tarifi, se razlikuju od režima na koji se EU obavezala kao članica WTO. Prosečna prosta vezana carinska stopa za WTO iznosi 5,0%, i to za poljoprivredne proizvode ona je prosečno oko 12,5%, dok je za industrijske proizvode ona prosečno samo oko 3,9%. Ovo je režim koji je nepovoljniji od opšteg carinskog režima, ali je bitan jer predstavlja granicu preko koje EU ne može uvećavati svoje carinske stope. Zbog članstva u Svetskoj trgovinskoj organizaciji EU nije potpuno autonomna u uređivanju svog carinskog režima.

Međutim carinski režim značajno zavisi od grupe proizvoda koja se uvozi. Najznačajnije grupe u uvozu EU su nafta, minerali i metali kao i razne mašine (električne i neelektrične). Z ove grupe proizvoda su carinske stope prilikom uvoza niske, jer se radi o sirovinama ako izuzmemo mašine.

Tabela 2: Carinsk režim EU za pojedine grupe proizvoda

Grupa proizvoda	Udeo grupe proizvoda u uvozu EU	Prosečna primenjena carinska stopa	Maksimalne carinske stope	Procenat proizvoda za koji ne postoje carine (Duty-free)
Proizvodi od životinja	0,3	17,7	138	6,1
Mlečni proizvodi	0,0	42,1	122	0
Voće, povrće i bilje	1,6	10,9	182	14,2
Kafa i čaj	0,9	6,1	22	71,5
Žitarice i proizvodi od žitarica	0,6	14,9	52	36,6
Uljarice, masti i ulja	1,7	6,8	176	75,9

Šećer i proizvodi od šećera	0,2	25,2	81	10,9
Pića i duvan	0,6	20,7	166	17,5
Pamuk	0,0	0,0	0	100,0
Ostali poljoprivredni proizvodi	0,5	3,6	75	67,3
Riba i riblji proizvodi	1,3	12,0	26	5,8
Minerali i metali	15,5	2,0	12	71,6
Nafta	25,1	2,5	5	94,8
Hemijski proizvodi	9,9	4,5	13	47,0
Drvo, papir ...	2,3	0,9	10	85,7
Tekstil	2,2	6,5	12	2,2
Odeća	4,3	11,4	12	0,4
Koža, obuća i slično	2,5	4,1	17	16,8
Neelektrične mašine	10,2	1,9	10	53,4
Električne mašine	10,4	2,8	14	56,0
Transportna sredstva	4,0	4,3	22	12,6
Ostali industrijski proizvodi	5,8	2,6	14	50,6

Izvor: WTO, World Tariff Profiles 2015, Geneva, 2015, p.75.

Grupe proizvoda kod kojih postoji značajna carinska zaštita kod uvoza u EU su mlečni proizvodi gde je 2014. godine prosečna primenjena carinska stopa 42,1%, ali i kod šećera i proizvoda od šećera sa 25,2% i pića i duvana sa carinskom zaštitom od prosečno 20,7%. Ako posmatramo maksimalne carinske stope one se pojedinačno pojavljuju kod nekih proizvoda u grupama voća i površa, od čak 182%, ali i kod uljarica, masti i ulja gde je zabeležena pojedinačna carinska stopa, tzv. carinski vrh, od 176%. Grupe proizvoda koji ostvaruju najveći procenat uvoza bez carina su uglavnom razne sirovine i inputi za industrijsku proizvodnju.

Ako uporedimo opšti carinski režim EU sa carinskim režimima najmoćnijih privreda u svetu videćemo da je on jedan od najliberalnijih. Ovo ne samo da je tačno u odnosu na druge razvijene zemlje već posebno za najznačajnije zemlje u razvoju, čije su privrede u usponu, kao što su Brazil, Kina i Indija, koje uobičajeno imaju veći stepen carinske zaštite, nego i u odnosu na najrazvijenije zemlje sveta.

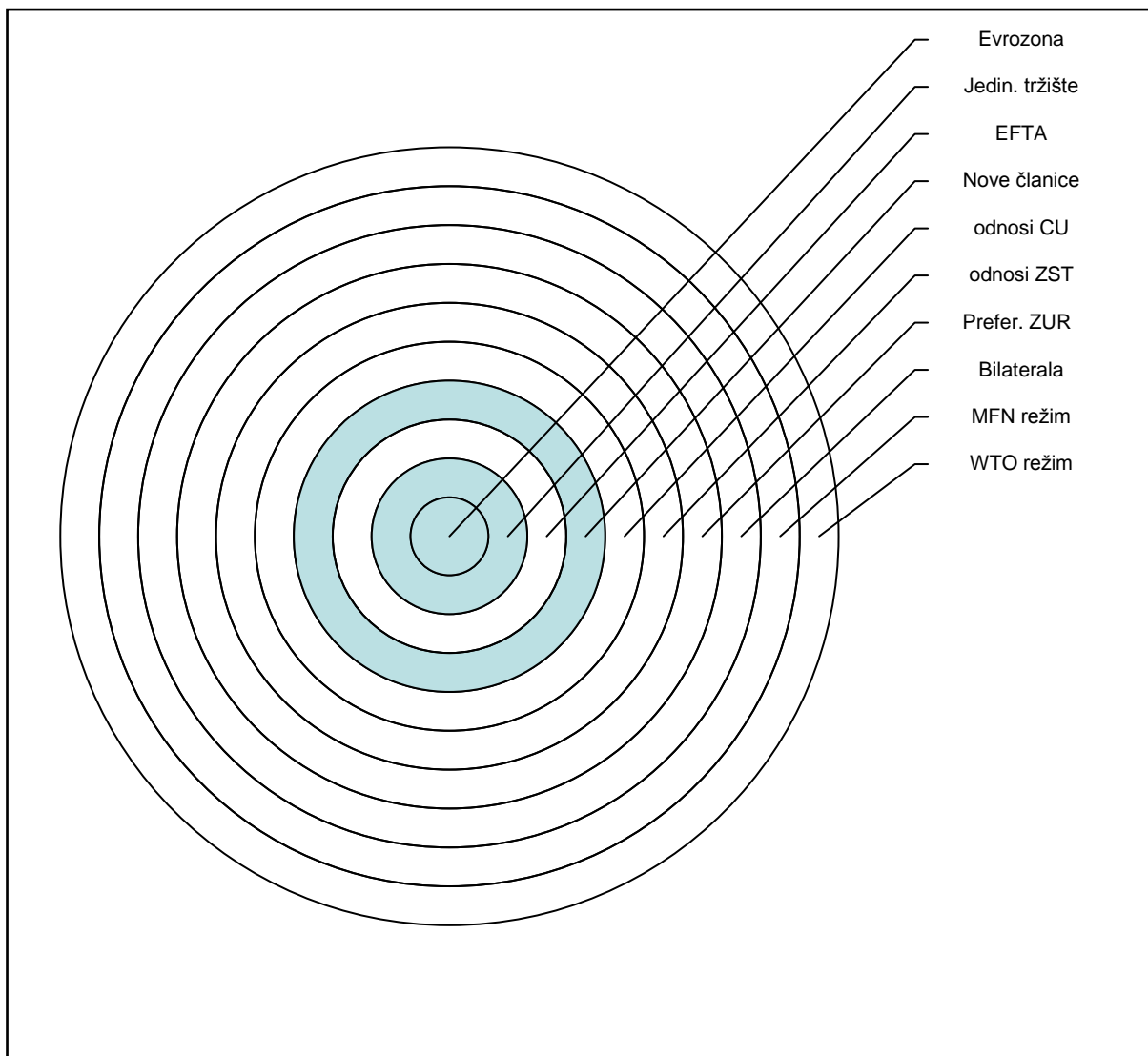
Iako režim koji podrazumeva primenu klauzule najpovlašćenije nacije u trgovinskim odnosima zemalja (MFN režim) spada u grupu preferencijalnih režima, budući da se koristi u regulisanju trgovinskih odnosa između većine privreda u svetu on je de facto dobio status opšteg carinskog režima. Sve ono što daje još liberalnije uslove trgovanja od ovog režima smatra se preferencijalnim režimima trgovine. Evropska unija ima veliki broj bilateralnih i multilateralnih trgovinskih aranžmana koji podrazumevaju trgovanje pod uslovima povoljnijim od opšteg carinskog režima EU. Pokušao sam da te preferencijalne uslove, njihovu strukturu i nivo preferencija, prikažem u obliku dijagrama. Na dijagramu vidimo da je carinski režim EU vrlo slojevit jer se nivo preferencijalnih uslova trgovine razlikuje od zemlje do zemlje, sa kojom EU uspostavlja trgovinske odnose.

Najuže jezgo predstavljaju trgovinski odnosi unutar same EU, u tzv. intraregionalnoj trgovini, koji su na dijagramu prikazani osenčenim koncentričnim krugovima. Centar koncentričnog kruga je eurozona, kao najviši nivo ekonomske saradnje država članica, koji uključuje sve države koje su usvojile jedinstvenu valutu evro. Sledeći krug predstavlja stare članice EU, učlanjene u ovu integraciju pre 2004. godine koje su ostale na nivou zajedničkog odnosno jedinstvenog tržišta, jer nisu želele da prihvate evro, i ovo je praktična realizacija politike Evropa u više brzina. Poslednji krug koji se odnosi na saradnju u kojoj učestvuju većina novih članica EU, koje su

postale članice integracije u proširenju 2004. i 2007. godine, a saradnja se odvija na nivou parcijalnog zajedničkog tržišta jer su zemljama istočne Evrope nametnuta neka ograničenja u članskim pravima, prvenstveno u slobodnom kretanju radne snage.

Jedna grupa zemalja spoljnotrgovinskih partnera ima regulisane trgovinske odnose sa EU na višem nivou nego što nove članice EU imaju odobrenih preferencija. To su zemlje Evropskog udruženja slobodne trgovine (EFTA) koje učestvuju u jedinstvenom tržištu EU, osim u onima aktivnostima u kojima su odabrale da ne učestvuju, kao što je jedinstvena politika ribarenja. Tri zemlje EFTA-e, Norveška, Island i Lihtenštajn su sa EU zaključile Sporazum o Evropskom ekonomskom prostoru (European Economic Area - EEA) 1993. godine, dok Švajcarska svoje odnose sa EU uređuje sistemom bilateralnih trgovinskih sporazuma jer je navedeni sporazum odbijen na referendumu.¹³

Slika 2: Slojevitost spoljnotrgovinskog režima Evropske unije

Posle EFTA-e najbliže trgovinske odnose, sa najvećim stepenom odobrenih trgovinskih preferencijala, EU ima sa zemljama Evrope koje su na putu da postanu

¹³ Više u: Predrag Bjelić "Uključenje Srbije u jedinstven spoljnotrgovinski režim Evropske unije" u: dr Duško Dimitrijević i dr Brano Miljuš "Harmonizacija zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije (II)" Institut za međunarodnu politiku i privredu, Institut za uporedno pravo i Hajns Zajdel Fondacija, Beograd, 2012, str. 456-472.

njene članice, u prvom redu sa Turskom, koja je u carinskoj uniji (odnosi CU na dijagramu) sa EU, a zatim sa zemljama Zapadnog Balkana (Makedonijom, Crnom Gorom, Srbijom, Albanijom i Bosnom i Hercegovinom), sa kojima EU ima uspostavljenu saradnju na nivou zone slobodne trgovine¹⁴ (odnosi ZST na dijagramu). Carinsku uniju sa EU imaju i mikro države Evrope, Andora, San Marino, Vatikan i Monako, iako ne planiraju da se u skorije vreme priključe ovoj integraciji.

Sa svim ostalim zemljama u svetu EU ima spoljnotrgovinske odnose na različitom stepenu odobrenih trgovinskih preferencijala, i nema namere da bilo koju od ostalih zemalja prima u svoje članstvo. Najpovoljniji položaj u ovoj grupi ima većina zemalja u razvoju. Preferencijalni tretman zemalja u razvoju od strane ZUR je veoma značajan jer je EU jedna od najrazvijenijih privreda sveta koja je odobrila najveći stepen povlašćenja zemljama u razvoju, i to posebno najmanje razvijenim zemljama. Postoji nekoliko osnovnih inicijativa kojima se zemljama u razvoju odobrava preferencijalniji tretman od strane EU, i to:

1. opšti sistem preferencijala, namenjen svim zemljama u razvoju,
2. povlastice za ACP zemlje, namenjen bivšim kolonijama evropskih metropola,
3. inicijativa sve sem oružja, namenjena najmanje razvijenim zemljama.¹⁵

EU nastoji da razvije i dobre trgovinske odnose sa zemljama iz svog najbližeg susedstva, a koji neće biti ili sada nisu kandidati za članstvo, budući da zemlje teže da trguju sa bliskim susedima zbog minimizacije transportnih troškova. Najznačajnije su zemlje Mediterana sa kojima je EU započela 1995. godine Barselona proces koji treba da dovede do stvaranja zone slobodne trgovine (Euro-Meditranska zona slobodne trgovine) kroz mrežu bilateralnih trgovinskih sporazuma koje EU potpisuje sa zemljama mediterana (Alžir, Egipat, Izrael, Jordan, Liban, Maroko, Palestina i Tunis, a uskoro i Sirija). Susedska politika, koja je segment spoljne politike EU, ima i ekonomsku dimenziju namenjenu za evropske zemlje bivšeg SSSR, jer se time želi osigurati ekonomski prosperitet i mir na spoljnim granicama EU. U ugovorima koje je EU zaključila sa Rusijom i Ukrajinom ostavljena je mogućnost uspostavljanja zone slobodne trgovine između EU i ovih zemalja.

Od ostalih odnosa treba izdvojiti bilateralne preferencijalne trgovinske ugovore (na dijagramu označene kao bilaterala) koje je EU zaključila sa velikim brojem država, ali i sa drugim regionalnim integracijama u svetu. Od najznačajnijih bilateralnih trgovinskih ugovora koje je EU zaključila sa državama u svetu treba izdvojiti kao značajne: ugovor sa Meksikom (stupio na snagu 2000. godine), ugovor sa Čileom (2003), ugovor sa Južnom Afrikom (2012). EU kao regionalna ekonomska integracija koja je jedinstven subjekt međunarodne trgovine zaključuje bilateralne trgovinske sporazume sa drugim regionalnim ekonomskim integracijama, i ovu vrstu odnosa nazivamo interregionalni trgovinski odnosi. Primer ovakvog sporazumea je Sporazum sa Savetom za saradnju u Zalivu (GCC) o uspostavljanju zone slobodne trgovine potpisan je 1988. godine,

Sa najvećim i najmoćnijim partnerima, kao što su SAD i Japan, EU svoje trgovinske odnose reguliše kroz Svetsku trgovinsku organizaciju i sa njima nema posebne sporazume o preferencijalnoj trgovini.

¹⁴ Za neke zemlje Zapadnog Balkana ovakva zona je tek u formiranju jer sporazumi o stabilizaciji i pridruženju koje EU bilateralno potpisuje pojedinačno sa zemljama Zapadnog Balkana predviđaju i periode tranzicije do potpunog uspostavljanja zone slobodne trgovine.

¹⁵ Detaljnije u: Ivana Popović-Petrović i Predrag Bjelić "Preferencijalni status ZUR u trgovini sa EU: Istorijat, efekti i perspektive" u Prof. Dr Biljana Jovanović Gavrilović i dr Jelena Žarković Rakić (redaktori) "Reforme i Razvoj: Stanje, rezultati i početak pregovora Srbije sa EU" Naučno društvo ekonomista Srbije sa Akademijom ekonomskih nauka i Ekonomski fakultet Beograd, Beograd, 2014, str. 43-55.

4. Režim necarinskih mera EU

Danas zemlje više koriste necarinske barijere kako bi zaštitile svoje tržište od strane konkurencije, i to ne samo razvijene nego sve više i zemlje u razvoju. Pre su finansije i znanje bili prepreka korišćenja necarinskih barijera zemljama u razvoju, ali danas ih one značajno koriste. Posebno je izražena primena necarinskih barijera u pojedinim sektorima privrede kao što je poljoprivreda, tekstil i odeća ali i industrija čelika.¹⁶

Sve necarinske barijere klasifikujemo u tri osnovne grupe: tradicionalne necarinske barijere, tehničke barijere trgovine i administrativne barijere. Tradicionalne necarinske barijere su dugo bile ključne i najvidljivije od svih necarinskih barijera, ali su prepoznate i regulisane u periodu postojanja Opšteg sporazuma o carinama i trgovini (GATT) iz 1947. godine. Zbog toga je primena mnogih od njih onemogućena, kao kvota i prelevmana, a primena ostalih tradicionalnih necarinskih barijera regulisana je strogim propisima. Iako su kvote zabranjene i trebale su biti pretvorene u carine, postupkom tarifikacije, u pojedinim sektorima i za pojedine potrebe one i danas opstaju. Ipak najznačajnija primena tradicionalnih barijera, posebno zabeležena u periodu svetske ekonomske krize iz 2008. godine je onih koje spadaju u grupu odbrambenih trgovinskih mera (trade defence instruments) – antidamping mere, kompenzatorne (antisubvencione) mere i mere zaštite od prekomernog uvoza (safeguards). O primeni ovih barijera u EU postoji i posebna regulativa¹⁷.

Jedan od sektora privrede u kojem je primena mera veoma izražena je poljoprivreda, gde osim kvota registrujemo i značajnu primenu subvencija. Iako ove mere nastoje da povećaju proizvodnju i izvoz iz EU one stvaraju značajne poremećaje na svetskom tržištu poljoprivrednih proizvoda. Subvencije se koriste i u drugim sektorima, kao što je proizvodnja civilnih vazduhoplova, namenjenih Airbusu. Od ostalih tradicionalnih barijera spomenuli bi i javne nabavke koje i posle izmene direktiva iz 2006. godine još uvek nisu postale potpuno transparentne.

EU danas prednjači u primeni tehničkih prepreka trgovini, budući da ova grupa mera još uvek nije potpuno regulisana pravilima WTO kao što su to tradicionalne necarinske barijere. Od osnivanja Svetske trgovinske organizacije EU je uvela preko 3000 novih tehničkih propisa. Postavlja se pitanje da li postoji potreba za toliko nove tehničke regulative.

Kod EU je zabeleženo i prisustvo administrativnih barijera spoljnoj trgovini jer EU čini 28 država članica što znači da postoji 28 carinskih službi koje često ne prate jedinstvene evropske standarde u carinjenju robe i carinskom postupku. Kao značajne prepreke trgovini sa EU možemo navesti visoke takse za prijavu i održavanje patenata. U oblasti trgovine uslugama zabeležen je ograničen pristup u telekomunikacionim i profesionalnim uslugama, kao i pristup tržištu TV programa.¹⁸

Uzimajući u obzir i podatke o režimu necarinskih mera EU možemo reći da spoljnotrgovinski režim nije značajno liberalan, kako se to na prvi pogled čini kada se posmatraju podaci vezani za carinski režim, zbog značajne primene necarinskih barijera od strane EU.

¹⁶ Više u: Predrag Bjelić "Necarinske barijere u međunarodnoj trgovini" Prometej, Beograd, 2004.

¹⁷ Videti: Predrag Bjelić "Propisi EU o trgovinskim barijerama" *Evropsko zakonodavstvo*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, broj 4, 2003, str. 78-81.

¹⁸ US Trade Representative "2010 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers" Washington D.C. 2010.

Uticaj pridruženja Srbije Evropskoj uniji na njenu spoljnotrgovinsku politiku

Izdavač:

Evropski pokret u Srbiji

Kralja Milana 31

Beograd

www.emins.org

Za izdavača:

Maja Bobić

Autori:

Ksenija Petovar, član Užeg stručnog tima NKEU

Urednik:

Nataša Dragojlović

Beograd, septembar 2016.

ISBN 978-86-80046-13-6

Ova publikacija pripremljena je uz podršku Fondacije za otvoreno društvo. Mišljenja i stavovi izneti u ovom radu predstavljaju stavove autora i ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropskog pokreta u Srbiji ili Fondacije za otvoreno društvo.